

Ne sećam se imena te žene, ali pamtim da je rekla nekoliko lepih rečenica o onome što pišem, a onda i o književnosti uopšte. To je presudilo: prihvatilo sam poziv da gostujem u njenom malom mestu.

Zajedno sa književnim kritičarem stigao sam u sumrak, u zakazano vreme. Prema dogovoru, naša domaćica je čekala ispred oronule zgrade Doma kulture. Mada je preko telefona delovala kao vesela osoba, sada mi se činilo da je veoma utučena. Dok smo se stepenicama peli ka tavanskom prostoru gde je bila smeštena biblioteka, sa snebivanjem je prošaputala da književno veče neće biti u velikoj sali u prizemlju, jer je jedna politička partija naknadno insistirala da baš tu i baš tada održi lokalnu konvenciju. Osmehnuo sam se i odmahnuo rukom: „Nije važno, neka to bude naš mali doprinos demokratiji“. Ona je, međutim, i dalje delovala uznemireno. Dodala je da književno veče, nažalost, ne može biti održano ni u maloj sali Doma kulture, jer je to termin koji odvajkada koristi ovdašnji klub borilačkih veština... A onda je zastala i uplašeno pitala imam li nešto protiv da naš literarni skup bude upriličen u holu zgrade. Nije mi padalo na pamet da joj „stajem na muku“, nehajno sam odvratio da pristajem. Ipak, ni ovo nije umirilo našu domaćicu, oborene glave je saopštila da ona neće voditi program, kako je prvobitno planirano, već će to biti upravnik biblioteke koji je na tom mestu odnedavno, tačnije od pre tri dana.

Stigosmo do tavanskog prostora. Novi upravnik je bio stariji čovek, od onih ljudi koji se „umetnički“ češljaju ne bi li prikriili gubitak kose. Odmah je počeo da navaljuje da nešto popijemo kako bismo „razbili tremu“. Piće je sipao prvo sebi. Uz čašicu nam je saopštio kako je, eto, na ovom položaju od skora, pre je rukovodio Komunalnim preduzećem u okviru kojeg su i pogrebne usluge. I još je, zagledan negde u daljinu, teatralno dodao da se nada kako mu je ovo poslednja funkcija, da će, valjda, najzad otići u zasluženu penziju... Potom je zamolio da ne čitam previše, jer to publika ovde ne voli. Književnog kritičara je, pak, opomenuo da ne govori predugo, jer ni to publika ovde ne voli. No, na pitanja možemo slobodno da odgovaramo. Ali ih verovatno neće biti, jer publika ovde ne voli ni da postavlja pitanja. Žena koja je sve organizovala stajala je po strani, nije progovarala i samo je gledala onim svojim krupnim, uplašenim očima.

U holu Doma kulture okupilo se pedesetak ljudi. Seli smo za sto prekriven crvenom čojom. Na sredini stola nalazio se veliki bokal vode. Levo od nas kočoperila se veštačka paprat. Desno je mirovao pijanino. Većina sijalica nije radila. Iza jednih vrata čulo se kako neko nekome nešto velikodušno obećava, iza drugih vrata odjekivali su borbeni pokliči, zatim potmulu tresak, valjda kako bi neko nekoga oborio na strunjaču. Upravnik biblioteke je biranim rečima iskazao zadovoljstvo što smo tu, mada je nekoliko puta pogrešio izgovarajući naša ime-

na. Otpio sam iz čaše s vodom. Književno veče je počelo mojim čitanjem. Nisam odmakao dalje od druge rečenice, upravniku je zazvonio mobilni telefon. Pomislio sam: dešava se. Međutim, on se nonšalantno javio, lepo sam mogao da čujem, uostalom sedeo je svega pola metra od mene, nekome je objašnjavao kako je sve tek počelo, te da taj može da dođe.

Čitao sam kratko, onako kako se od mene i tražilo. Na kraju sam otpio iz čaše sa vodom. Potom je govorio književni kritičar. Upravniku je opet zazvonio mobilni telefon. On se opet nonšalantno javio i rekao nekome da još uvek nije kasno da dođe. Ni književni kritičar nije govorio predugo, makar ne onoliko koliko je uobičajeno. Sipao sam novu čašu vode. Upravnik je najavio muzičku tačku. Nagnuo se prema meni i prošaputao da je zaboravio da mi kaže kako će večeras na pijaninu muzicirati ćerka predsednika opštine, koja je odnedavno počela da uči da svira na klaviru, ali je procena baš svih da je veoma talentovana. To je veliki događaj, ovo je njen prvi javni nastup, naglasio je. Pojavilo se neko dete i stalo da „muzicira“. Videlo da se mrzi i klavir i časove klavira i roditelje koji su je obukli previše pretenciozno... Sipao sam novu čašu vode. Borba između deteta i pijanina je potrajala. Negde, sredinom kompozicije, pijanino je zvučao kao da je odustao. Buran aplauz mi je otkrio da prva tri reda publike zapravo sačinjava bliža i dalja rodbina nesrećnog deteta. Popio sam još jednu čašu vode. Žena koja je organizovala književno veče gledala me je svojim velikim, uplašenim očima.

Na kraju je trebalo nešto da kažem. Smatrao sam da to treba da bude nešto duhovito. Hvala Bogu, nisam omašio, publika se nasmejala. Popio sam još jednu čašu vode. Pitanja nije bilo. Ovime je literarni skup bio okončan. Upravnik je javno čestitao književnom kritičaru i meni. Smatrao je da je sve uspelo. Pozvao nas je na večeru. Dok smo napuštali Dom kulture čuo sam iza jednih vrata demagoški politički govor, dok su iza drugih su dopirali poklički poznavalaca borbenih veština. Večerali smo u dobrom raspoloženju, samo je ona žena velikih, uplašenih očiju izgledala kao da će svaki čas zaplakati.

* * *

Postojao je običaj u antičko doba, u staroj Grčkoj, u Atini naročito, da se jedanput godišnje odaberu dva čoveka koja će na sebe „primiti grehe“ celog naroda, te da se ova dvojica u ime svih, kao pokajničke žrtve, surovo pogube. Ti ljudi su nazivani farmaki. Čudno je to što su se farmaki, dok su vođeni na smaknuće, smejali. Uopšte, procesija žrtvovanja je podrazumevala veselost, muziku, igru, pričanje šala... Bez tobožnjeg dobro raspoloženja, pa samim tim i bez humora, obred se nije mogao smatrati smislenim. Farmaki su morali da pokažu kako navodno dobrovoljno pristaju na smrt, da ona nije nasilna i samim tim ima viši cilj. Okupljeni narod se, verujem, istim sredstvima branio od pomisli da upravo čini ono što možemo nazvati kolektivnim ubistvom.

Često pomislim kako je u savremenoj civilizaciji književnost ta koja je „u ime svih“ pristala na smrt. I često pomislim da ovaj obred žrtvovanja mora da se odvija uz mnogo smeha i humora. Da se ne bismo dosetili kako je zapravo reč o kolektivnom ubistvu ili je možda bolje reći: da se ne bismo dosetili kako je zapravo reč o kolektivnom samoubistvu. A možda bi i trebalo da se jednostavno smejemo i smejem, kada nam se već pružila kakva-takva prilika.